

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาการเรียนและการสอนของครูสังคัมศึกษา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สี่ในกรุงเทพมหานคร ในด้านต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ :

เนื้อหาวิชา

กิจกรรมการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน

การวัดและการประเมินผล

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาการเรียนและการสอนจริยศึกษา ระหว่างครูผู้สอน และนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่สี่ในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างประชากรได้แก่ ครูสังคัมศึกษาผู้สอนวิชาสังคัมศึกษา ส.402 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4) ของโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ใน กรุงเทพมหานคร โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. สุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครที่เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ จำนวน 40 แห่ง แบ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาล 30 แห่ง โรงเรียนราษฎร์ 10 แห่ง นับเป็นจำนวน 31% ของจำนวนโรงเรียนแต่ละประเภท*

2. กลุ่มตัวอย่างประชากรครู ผู้วิจัยใช้ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4) ทุกคน ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ จากโรงเรียนทั้ง 40 แห่ง ที่สุ่มได้ เป็นจำนวน 50 คน

3. กลุ่มตัวอย่างประชากรนักเรียน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4) ของโรงเรียนทั้ง 40 แห่ง ที่สุ่มได้แห่งละ 15 คน รวมเป็นจำนวน 600 คน

การสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด ในเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนจริยศึกษาในรายวิชาสังคมศึกษา ส.402 สำหรับครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 1 ชุด และอีกชุดหนึ่งสำหรับนักเรียน โดยที่แบบสอบถามทั้ง 2 ชุดแตกต่างกันเฉพาะคำถามเกี่ยวกับสถานภาพในตอนต้นที่ 1 และตอนที่ 2 กับตอนที่ 3 เฉพาะด้านวัตถุประสงค์ นอกนั้นใช้คำถามอย่างเดียวกัน แบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นคำถามแบบตรวจคำตอบ (Check List) เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) เรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนจริยศึกษาในเรื่องต่อไปนี้คือ

- วัตถุประสงค์ (ใช้ถามเฉพาะครูผู้สอนเท่านั้น)
- เนื้อหาวิชา
- กิจกรรมการเรียนการสอน
- สื่อการเรียนการสอน
- การวัดและการประเมินผล

ตอนที่ 3 เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended) สำหรับให้ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอแนะปัญหาหรืออุปสรรคในการเรียนการสอนจริยศึกษา

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขภายใต้คำแนะนำช่วยเหลือของท่านอาจารย์ที่ปรึกษา และได้ทดลองใช้ (Try-Out) กับครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 จำนวน 5 คน

และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4) จำนวน 40 คน ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เลือกไว้ และได้รับแบบสอบถามคืนจากครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 จำนวน 50 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 83.33 จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4) จำนวน 600 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 98.36 รวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งสิ้น 650 ฉบับ จากทั้งหมด 670 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 97.01 ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิม เลขคณิต (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าที (t-test) แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปตารางและอธิบายประกอบ

สรุปผลการวิจัย

1. เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ว่า

ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง นับถือศาสนาพุทธ มีอายุระหว่าง 31-35 ปี วุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามากที่สุด รองลงมาคือปริญญาโทมีเพียงร้อยละ 4 ส่วนใหญ่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษามากที่สุด รองลงมาคือประวัติศาสตร์ มีประสบการณ์ในการสอน 5-9 ปีมากที่สุด ส่วนมากมีชั่วโมงสอน 15-19 คาบในหนึ่งสัปดาห์ และต้องทำงานด้านอื่นด้วย ส่วนใหญ่ได้แก่เป็นที่ปรึกษากิจกรรมชุมนุม การสอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ครูผู้สอนสมัครใจสอนเองมากที่สุด สำหรับวิธีสอนที่ใช้สอนมากที่สุดคือใช้วิธีสอนหลาย ๆ แบบ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (ม.4) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง นับถือศาสนาพุทธ มีอายุระหว่าง 15-17 ปี เรื่องของจำนวนคาบต่อสัปดาห์ของวิชาสังคมศึกษา ส.402 นักเรียนส่วนมากมีความคิดเห็นว่าการสอนสัปดาห์ละ 2 คาบ รองลงมาคือ 3-4 คาบต่อสัปดาห์ และมีความคิดเห็นว่าการเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เป็นวิชาที่มีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันมากที่สุด ความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา ส.402 ส่วนมากมีความคิดว่าชอบวิชานี้ปานกลาง สำหรับวิธีสอนที่ใช้มากที่สุดในการเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.402 คือวิธีสอนแบบบรรยาย

2. เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ในด้านต่าง ๆ

สรุปได้ดังนี้

ด้านวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 มีความเห็นตรงกันว่า เรื่องที่เป็นปัญหาระดับน้อยคือไม่ค่อยเข้าใจถึงความสำคัญของวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน วิชาสังคมศึกษา ส.402 ส่วนเรื่องอื่น ๆ เป็นปัญหาปานกลาง

ด้านเนื้อหาวิชา ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 มีความเห็นในเรื่องจำนวน หน่วยการเรียนรู้ เรียนน้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา และการมีความรู้ความเข้าใจไม่เพียงพอ ในเรื่องประโยชน์ของการสร้างสมาธิ ว่าเป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง แต่นักเรียนมีความเห็นในเรื่องดังกล่าวว่าเป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย สำหรับเรื่องการมีความรู้ความเข้าใจไม่เพียงพอในเรื่องคุณธรรมที่สำคัญ ๆ นักเรียนมีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง แต่ครูผู้สอนมีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับน้อย ส่วนเรื่องอื่น ๆ ครูผู้สอนและนักเรียนมีความคิดเห็นเหมือนกัน

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 มีความเห็นว่าเป็นปัญหามากหรือค่อนข้างมากคือ ไม่มี การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจรวมทั้งร่วมมือกับชุมชนในเรื่องจริยศึกษา และเรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เห็นว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย ในเรื่องของกิจกรรมที่ช่วยให้มีความเข้าใจในเรื่องที่เรียนได้แก่การทำแบบฝึกหัด เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนมีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับน้อยคือ การเรียนการสอนจริยศึกษาไม่สัมพันธ์กับสภาพสังคมและเหตุการณ์ปัจจุบัน ส่วนเรื่องอื่น ๆ เป็นปัญหาระดับปานกลาง

ด้านสื่อการเรียนการสอน เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลางคือ ครูขาดความสามารถในการใช้อุปกรณ์การสอน ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวว่าเป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย ส่วนเรื่องอื่น ๆ เป็นปัญหาระดับปานกลาง

ด้านการวัดและการประเมินผล เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เห็นว่าเป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อยคือ การประเมินผลจากการสังเกตการทำงานและการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนมีน้อย เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนเห็นตรงกันว่าเป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อยคือ การวัดผลไม่ยุติธรรม การค้นคว้าทำรายงานมีมากเกินไป ส่วนเรื่องอื่น ๆ เป็นปัญหาระดับปานกลาง

3. ผลการ เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียน ที่มีต่อปัญหาการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ในแต่ละด้าน และโดยส่วนรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งตรงตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

4. เกี่ยวกับข้อเสนอแนะของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียน สรุปได้ว่า

ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนจำนวนมากที่สุด เสนอแนะให้หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เขียนอย่างละเอียดมากกว่าที่เป็นอยู่ ใช้ถ้อยคำที่ง่ายแก่การอ่าน มีการอธิบายและยกตัวอย่างให้มากขึ้น ทั้งควรเพิ่มบทสรุป กิจกรรมท้ายบท แบบฝึกหัด และหนังสืออ่านประกอบ นอกจากนั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ควรออกหนังสือแบบเรียนที่แน่นอนที่สุดมาเป็นหลักด้วย ควรจัดให้มีการอบรมครูผู้สอน เกี่ยวกับ เทคนิควิธีสอน และส่งเสริมความรู้ของครูผู้สอน และควรเปิดวิชาจริยศาสตร์ ให้เป็นวิชาบังคับในวิทยาลัยครูด้วย เพื่อจะได้มีพื้นฐานสำหรับใช้สอนนักเรียนได้ ครูคนอื่น ๆ ควรให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมจริยศึกษา ด้านอุปกรณ์การสอนสมควรมีศูนย์วัสดุอุปกรณ์ให้ทางโรงเรียนได้ยืมหรือจำหน่ายในราคาถูก ควรเพิ่มเวลาสอนให้มากขึ้น นอกจากนั้น การวัดผลควรมีครั้งลง และควรให้มีการสอนวิชาจริยศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป็นการปูพื้นฐานและความเข้าใจมาทีละขั้นตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย เรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนจริยศึกษาของครูสังคมศึกษา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สี่ในกรุงเทพมหานคร" ผู้วิจัยได้แยกอภิปราย 5 หัวข้อ คือ

ด้านวัตถุประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 มีปัญหาปานกลางในเรื่องความลำบากในการตั้งวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนแต่ละบทเรียน ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ อารยา เกษมณี (2518: 52) ที่พบว่า ปัญหาการตั้งวัตถุประสงค์ในการสอนศีลธรรม เป็นปัญหามากปานกลางเช่นกัน

เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เห็นว่าเป็นปัญหาน้อยคือ ไม่ค่อยเข้าใจถึงความสำคัญของวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 มีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและความต้องการในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ดีพอสมควร เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องนี้น้อย และการที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 มีความเข้าใจถึงความสำคัญของวัตถุประสงค์ของการศึกษาย่อมจะมีผลส่งไปถึงการดำเนินการเรียนการสอนได้ตามหลักสูตรที่ต้องการ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการสอนจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงกระบวนการสอนหรือวิธีจัดประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน กล่าวคือ เลือกเนื้อหาวิชา และกิจกรรม ตลอดจนกระบวนการสอนและกระบวนการประเมินผลให้เหมาะสมกับผู้เรียน (Donald L. Beggs and Ernest L. Lewies 1975: 6 อ้างถึงใน พรรณเพ็ญ พงกล้า 2523: 16) นอกจากนี้ การเข้าใจถึงความสำคัญของวัตถุประสงค์ของการศึกษายัง เป็นคุณลักษณะของครูสังคมศึกษาข้อหนึ่งด้วย ดังจะเห็นได้จากที่ สนิท ทิพวัลย์ (2517: 34) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูสังคมศึกษาไว้ดังนี้

1. มีความซื่อสัตย์และศรัทธาในการเป็นครูสังคมศึกษา
2. สามารถใช้ภาษาได้เป็นอย่างดีในการอธิบายถ่ายทอดความคิดเห็นได้อย่างชัดเจน
3. มีความเข้าใจจุดประสงค์ของการศึกษา หลักสูตร และวิชาสังคมศึกษา
4. สามารถตัดสินใจได้ดี มีความเป็นผู้นำทางการศึกษา
5. สามารถเลือกใช้สื่อการสอนได้อย่างเหมาะสมกับบทเรียนแต่ละบท
6. รักการอ่าน การเขียน ทักษะศึกษา เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมและติดต่อกับบุคคลกลุ่มอื่น

หรือสังคมอื่น

การวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เสนอให้มีการตั้งจุดประสงค์รายวิชาที่สามารถปฏิบัติให้บรรลุผลได้ และเห็นว่าวัตถุประสงค์รายวิชามีมากข้อเกินไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เห็นว่าในการเรียนการสอนในบางเรื่องต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้และฝึกฝนพอสมควรที่นักเรียนจะสามารถปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และต้องใช้เวลาในการวัดผลมากพอสมควร เช่นกันที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ครบทุกข้อสาเหตุที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ยังไม่สามารถปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์ได้ทุกข้อนั้น ทั้งนี้ เนื่องจากปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของครูสังคมศึกษา ซึ่งได้มีการเสนอในการประชุมศึกษานิเทศก์เขตการศึกษาทั้ง 12 เขต ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 11-14 มีนาคม 2523 ก็คือ การที่

ครูสังคศึกษาไม่ เข้าใจจุดประสงค์ของหลักสูตรอย่างแจ่มชัดและไม่มีการอบรมในเชิงวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อให้ครู เข้าใจตรงกันได้นั้นเอง (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา 2523: 1-4)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรได้มีการจัดอบรมหลักสูตรเชิงวิเคราะห์แก่ครูผู้สอนวิชาสังคศึกษา ส.402 ทุกคน ให้มีความเข้าใจตรงกัน เสียก่อนที่จะทำการสอนให้กับนักเรียน เพื่อครูผู้สอนจะได้ทราบถึงกระบวนการเรียนการสอนตลอดจนการประเมินผลได้ตรงกับวัตถุประสงค์ และได้มาตรฐานใกล้เคียงกัน ทั้งไม่เกิดความลำบากใจแก่ครูผู้สอนเองด้วยที่ไม่สามารถทำตามวัตถุประสงค์ในบางข้อ เพราะได้ทำความเข้าใจตรงกันดีแล้ว นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่า หลักสูตรสังคศึกษาย่อมจะมีความยืดหยุ่นและ เปิดโอกาสให้แก่ครูผู้สอนพอสมควรในเรื่องการเรียนการสอนและการตั้งวัตถุประสงค์ของวิชาสังคศึกษา ส.402 นั้นก็เพื่อเป็นแนวทางแก่ครูผู้สอนให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายหรือผลลัพธ์ที่ควรจะได้ในการเรียนการสอนในวิชานี้ ครูผู้สอนย่อมมีสิทธิที่จะปรับการเรียนการสอนให้ได้ตามแนววัตถุประสงค์ที่วางไว้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะของนักเรียน และองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น สภาพแวดล้อม วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และเวลาในการฝึกฝน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จะทำให้การเรียนการสอนของครูผู้สอนแต่ละคน สอนได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ใน เกณฑ์ที่ต่างกันอยู่แล้วด้วยเช่นกัน

ด้านเนื้อหาวิชา

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนด้านเนื้อหาวิชาของครูผู้สอนวิชาสังคศึกษา ส.402 และนักเรียน ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง

เรื่องที่นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย คือ จำนวนหน่วยการเรียนน้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา แสดงให้เห็นว่า เรื่องของจำนวนหน่วยการเรียนวิชาสังคศึกษา ส.402 จำนวน 1 หน่วยการเรียนในหนึ่งภาคเรียนที่เป็นอยู่ขณะนี้ นักเรียนเห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว แต่สำหรับครูผู้สอนวิชาสังคศึกษา ส.402 มีความเห็นในเรื่องดังกล่าวว่าเป็นปัญหาปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบค่าที (t-test) ของความคิดเห็นระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียน ยังพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าที่มากกว่า ± 1.96) จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าครูผู้สอนวิชาสังคศึกษา ส.402 ต้องการที่จะให้วิชาสังคศึกษา ส.402 มีจำนวนหน่วยการเรียนมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะ เมื่อเทียบกับเนื้อหาวิชาที่เรียนแล้ว ครูผู้สอนอาจเห็นว่า เนื้อหามีมาก

และยากพอสมควร' นอกจากนั้นคงจะเห็นว่าจำนวนหน่วยการเรียนรู้ที่มีน้อยไป ทำให้นักเรียนไม่เห็นความสำคัญ อันมีผลต่อความสนใจของนักเรียนที่มีต่อวิชานี้ ซึ่งจากข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ได้พบว่า สาเหตุอย่างหนึ่งที่นักเรียนไม่สนใจการเรียนการสอนวิชานี้เท่าที่ควร เพราะเห็นว่า เป็นวิชาที่มีหน่วยการเรียนรู้ น้อย จึงทำให้ความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนแตกต่างกันในเรื่องดังกล่าว

เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียน มีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับน้อย คือ เนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ส.402 ซ้ำซ้อนกับวิชาอื่น ๆ ในระดับเดียวกัน แต่จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าที่มากกว่า ± 1.96) ทั้งนี้อาจจะ เป็นเพราะว่านักเรียนมีความเห็นว่ายังมีวิชาอื่นที่มี เนื้อหาค่อนข้างใกล้เคียงกับวิชาสังคมศึกษา ส.402 ซึ่งได้แก่วิชาเลือก ส.041 พุทธศาสนาในประเทศไทย ส.042 พระพุทธรูปและพุทธศิลป์ในประเทศไทย ซึ่งจากสภาพที่เป็นจริงพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่เปิดสอนให้เป็นวิชาเลือก นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียน เห็นว่าเป็นปัญหาน้อย คือ เนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ส.402 ล้าสมัยไม่น่าสนใจ ต่างจากผลการวิจัยของ วันดี วัฒนาประสิทธิ์ (2518: 47) ที่พบว่า เนื้อหาวิชาศีลธรรมล้าสมัยเป็นปัญหาปานกลาง และต่างจากผลการวิจัยของ วันเพ็ญ เบญจพงศ์ (2512: 61) ที่พบว่าแบบเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้นล้าสมัย แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่มากขึ้นกว่าเดิม และอาจ เนื่องจากการ เปลี่ยนหลักสูตรพุทธศักราช 2524 ซึ่ง เน้นในเรื่อง การคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ จึงทำให้หลักสูตรกำหนดให้ เนื้อหาที่มีความทันสมัยต่อการ เรียนรู้มากขึ้นกว่าเดิม แต่จากการวิจัยครั้งนี้ก็ยังพบว่า เรื่องของภาษาที่ใช้ในหนังสือเรียนอ่านแล้ว เข้าใจยากนั้น ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียน ยังเห็นว่าเป็นปัญหาปานกลางอยู่ ต่างจากผลการวิจัยของ อารยา เกษมณี (2518: 50) ที่พบว่าการใช้ภาษาในแบบเรียนวิชาศีลธรรม เป็นปัญหาน้อย จึงน่าจะ ทำให้ทราบว่า เนื้อหาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ที่ใช้เรียนอยู่ขณะนี้ ควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับเรื่องของภาษาที่ใช้ให้อ่าน เข้าใจได้ง่ายขึ้นอีกด้วย X

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องหนังสือเรียน ได้แก่ ผู้แต่งหนังสือเรียน บริษัทผู้จัดพิมพ์ คณะกรรมการผู้ตรวจหนังสือเรียน จะต้องพิจารณา เรื่องภาษาที่ใช้ ทั้งนี้รวมถึง

ครู-อาจารย์ผู้สอนด้วย ต้องรู้จักเลือกหนังสือที่มี เนื้อหาและภาษาที่ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เพื่อที่จะทำให้นักเรียน เป็นสื่อการเรียนการสอนและเป็น เครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้ สำหรับครูผู้สอนและนักเรียนได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากที่ โกชัย สาริกบุตร และ สมพร สาริกบุตร (2521: 8) ที่กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของหนังสือเรียนไว้ว่า

1. เป็นแหล่งข้อมูลที่จะทำให้ เนื้อ เรื่องและคำตอบในปัญหาต่าง ๆ อย่างมีขอบ เขต ในวิชานั้น ๆ และเหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เรียนในชั้นนั้น
2. เป็นแหล่งสำหรับตรวจสอบผลการทดลอง กฎ เกณฑ์หรือทฤษฎีต่าง ๆ ว่าตรงกับ การทดลองจริง หรือตรงกับแหล่งอื่นหรือไม่
3. เป็นแหล่งกิจกรรม เป็นคู่มือแนะแนวทางให้เกิดการศึกษาสอบสวน หรือค้นคว้า ทดลอง
4. เป็น เครื่องมือที่กะทัดรัด ช่วยสรุป ช่วยย้ำ ความรู้ความ เข้าใจอย่างมีระ เบียบ ทั้งยังมีกิจกรรมหรือแบบฝึกหัด เสริมสร้างความ เข้าใจให้พัฒนาสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ตามระดับ ชั้น เรียน
5. เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยสร้างความคิดอันดับแรกอันทำให้นักวิชาการหลายท่าน เกิด แรงบันดาลใจ สร้างสรรค์หนังสืออย่างอื่นติดตามมา เช่น หนังสือคู่มือ หนังสืออ่านประกอบ ฯลฯ หนังสือเรียนจึงมีความสำคัญในฐานะ เป็นพื้นฐานหรือเป็นบันไดทางวิชาการ

เมื่อหนังสือเรียนมีความสำคัญดังกล่าว จึงสมควรได้มีการแก้ไขข้อบกพร่องที่พบ โดย เร่งด่วน เพื่อที่หนังสือเรียนจะได้ให้ประโยชน์อย่างถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า เรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เห็นว่าเป็นปัญหามากหรือ ค่อนข้างมากคือ ไม่มีการ เผยแพร่ความรู้และความ เข้าใจรวมทั้งร่วมมือกับชุมชน ในเรื่องจริยศึกษา แสดงให้เห็นว่าความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในด้านความรู้และการทำกิจกรรมร่วมกัน ในเรื่องเกี่ยวกับจริยศึกษา ยังไม่มี เท่าที่ควร นอกจากนั้นแสดงให้เห็นอีกว่าครูผู้สอนตระหนักดีถึง เรื่องของความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่า เป็น เรื่องสำคัญในการที่จะช่วยให้การเรียน

การสอนประสบความสำเร็จด้วยดี ทั้งนี้ เพราะโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในฐานะที่ทำหน้าที่อย่างเดียวกัน คือให้ความรู้อันจะหล่อหลอมความทันสมัยให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกชน การที่โรงเรียนให้วิชาความรู้ ประสบการณ์ และการบริการแก่ชุมชนย่อมจะช่วยให้ชุมชนพัฒนาไปได้รวดเร็วขึ้น และในทางตรงกันข้าม โรงเรียนควรจะใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนในการให้การศึกษาแก่เด็กด้วย ดังนั้นความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ

เกลน แอล เครน (Glen L. Crane 1974: 25) ได้เสนอความคิดเห็นในการใช้แหล่งชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการสอนวิชาสังคมศึกษาว่า ความก้าวหน้าในวิชาสังคมศึกษาถือว่าโรงเรียนเป็น "School Without Walls" คือการให้นักเรียนได้ใช้ชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้

. . . แทนที่จะนั่งเรียนในห้องเรียน ห้องจำหน่ายสื่อแบบเรียน นักเรียนจะได้เรียนโดยตรงจากโรงพยาบาล มหาวิทยาลัย โรงละครคอน สำนักงาน และสถาบันทางวัฒนธรรม โรงเรียนไม่ใช่อาคารแต่เป็นชุมชน ห้องเรียนจะอยู่ที่ไหนก็ได้ที่สามารถจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ความต้องการของเขาเองและด้วยตนเอง หรือได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาที่เขาต้องการ . . .

ในเรื่องนี้ วรวิทย์ วคิน สรากร (2520: 280) ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า โดยปกติแล้วเด็กจะอยู่ในโรงเรียนเพียงวันละ 5-6 ชั่วโมงเท่านั้น โรงเรียนยังไม่รู้จักเด็กดีพอ ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องให้นักเรียนทราบชีวิตภายนอกโรงเรียน เพื่อเป็นการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ครูในโรงเรียนควรจะไปร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วย

ลีโอนาร์ด เอส. เคนเวอร์ธีย์ (Leonard S. Kenworthy 1973: 218-219 อ้างถึงใน มารศรีรัตนกันทา 2524: 37) นักการศึกษาที่มีชื่อเสียงทางด้านการศึกษาการสอนสังคมศึกษาของสหรัฐอเมริกา ได้กระตุ้นให้ครูสังคมศึกษาใช้แหล่งความรู้ชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพราะจะช่วยให้เด็กได้มีประสบการณ์การเรียนรู้โดยตรง ทำให้บทเรียนน่าสนใจ และยังปลูกฝังความปรารถนาที่จะปรับปรุงชุมชนในตัวเองอีกด้วย การใช้แหล่งความรู้จากชุมชนให้เป็นประโยชน์นั้นสามารถทำได้ 2 วิธีด้วยกันคือ การนำชุมชนเข้ามาสู่ห้องเรียน และการนำห้องเรียนออกไปสู่ชุมชน แต่มีข้อควรระวังสำหรับการนำนักเรียนออกไปสู่ชุมชนโดยวิธีการจัดทัศนศึกษาคือ ถ้าครูไม่ได้ทำให้ถูกต้องตามหลักวิชาการแล้ว แทนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน จะกลายเป็นเพียงการพักผ่อนจากการเรียนในโรงเรียนเท่านั้น (Walter A. Wittish and Charles A. Schuller 1967: 233-235 อ้างถึงใน

มารศรี รัตนกันทา 2524: 37) ซึ่ง ไวท์แมน (Whiteman 1973: 2410-A) ก็ได้เสนอแนะในงานวิจัยของเขาว่า ผู้สอนศิลปกรรมควรสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น เกี่ยวกับเรื่องของศาสตร์ศิลปกรรม จรรยา ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน มากกว่าจะไปเน้นเฉพาะในเวลาเรียนในห้องเรียน เท่านั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การร่วมมือกับชุมชนจะได้ผลมากขึ้น โดยยืมชั้นอยู่กับครูและโรงเรียนจะต้องสร้างตัวเองให้มีความสามารถที่จะสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับชุมชน ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและปรับปรุงชุมชนอย่างไรที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้าใจโรงเรียนและสนับสนุนโรงเรียนในทางที่เหมาะสมอีกด้วย

ในเรื่องที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนเห็นว่า เป็นปัญหาในระดับน้อย คือ การเรียนการสอนจริยศึกษาไม่สัมพันธ์กับสภาพสังคม และเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งต่างจากผลการวิจัยของ อารยา เกษมณี (2518: 52) และ วันดี วัฒนาประสิทธิ์ (2518: 49) ที่พบว่าการสอนศิลปกรรมให้ เข้ากับสภาพสังคมและ เหตุการณ์ประจำวัน เป็นปัญหปานกลาง และต่างจากผลการวิจัยของ พูนสิน จันทรวงศ์ (2523: 100) ที่พบว่า การนำ เหตุการณ์ปัจจุบันมาสัมพันธ์กับการเรียนการสอนวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหามาก แสดงให้เห็นว่า ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 รู้จักการนำ เหตุการณ์ปัจจุบันมาสอดแทรกในการสอนมากขึ้น แต่ความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนในเรื่องการสนับสนุนให้กำลังใจแก่นักเรียนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีน้อย ว่า เป็นปัญหาระดับปานกลาง แสดงว่า นักเรียนยังต้องการให้ครูผู้สอน เห็นความสำคัญและยอมรับความคิดริเริ่ม ตลอดจนผลงานที่ตนสร้างสรรค์ขึ้นให้มากกว่าที่เป็นอยู่อีกด้วย ซึ่งครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ควรจะถือว่าเป็นบทบาทหนึ่งที่ตนควรกระทำอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนในเรื่องขาดการกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่าเป็นปัญหปานกลาง ตรงกับงานวิจัยของ วันดี วัฒนาประสิทธิ์ (2518: 49) ที่พบว่า การกระตุ้นให้นักเรียนสนใจและแสดงความคิดเห็น เป็นปัญหปานกลาง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พูนสิน จันทรวงศ์ (2523: 73) ที่พบว่า ขาดการกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น เป็นปัญหปานกลาง เช่นกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบค่าที (t-test) ของความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียนในเรื่องดังกล่าว พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าที่มากกว่า ± 1.96) จึงอาจเป็นไปได้ว่าครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ยังไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร ซึ่งสัมพันธ์

กับข้อค้นพบเกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักเรียนในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย จึงอาจทำให้นักเรียนไม่ค่อยมีโอกาสดูแลแสดงความคิดเห็นมากนัก ซึ่งข้อค้นพบนี้คล้ายคลึงกับผลการสำรวจของกรมวิชาการที่พบว่า วิธีสอนของครูสังคมศึกษาส่วนมากใช้วิธีสอนแบบบรรยาย การสอนแบบทดลองมีน้อยครั้ง (กรมวิชาการ 2518 อ้างถึงใน พูนสิน จันทรวงศ์ 2523: 96) นอกจากนี้ คงเป็นเพราะพื้นฐานของครูสังคมศึกษาได้รับการฝึกฝนมาไม่เพียงพอ อันเป็นผลมาจากการผลิตและเตรียมครูสังคมศึกษาของสถาบันฝึกหัดครูยังมีข้อบกพร่อง ดังที่การวิจัยของ ลักษณ์ ศกุนะสิงห์ (2522: 90) พบว่า วิทยาลัยครู 6 แห่งในกรุงเทพมหานคร จัดประสบการณ์วิชาชีพภาคปฏิบัติให้แก่แก่นักศึกษาน้อยมาก เวลาเรียนภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ นักศึกษาจึงประสบปัญหาสำคัญคือขาดทักษะในการเตรียมแผนการสอน การเลือกวิธีสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และสื่อการสอนที่เหมาะสม และจากการประชุมปฏิบัติการระดับสูงเกี่ยวกับการฝึกหัดครู ในระหว่างวันที่ 8-17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521 ที่ประชุมได้ระบุถึงปัญหาอันดับ 3 ของการฝึกหัดครูไว้ว่า กระบวนการฝึกหัดครูยังเน้นภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ ทำให้ผู้จบการศึกษาฝึกหัดครูไปแล้วลงมือปฏิบัติจริงไม่ได้ เมื่อไปปฏิบัติงานการสอน จึงใช้วิธีบรรยายเป็นส่วนใหญ่ (กระทรวงศึกษาธิการ 2521: 2-5) การเรียนการสอนจริยศึกษาจะได้ผลดี ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ครูผู้สอนควรจะได้มีการสอนด้วยวิธีอื่น ๆ นอกจากวิธีบรรยาย เพราะการเรียนการสอนด้วยการบรรยายเป็นการสอนโดยการปลูกฝังความเชื่อ (Indoctrination) ซึ่งครูกำหนดกฎเกณฑ์ไว้แล้ว และยังเป็นกำบังค้ำให้นักเรียนปฏิบัติตาม การสอนแบบบรรยายเป็นวิธีที่ไม่ค่อยจะได้ผลดีนักในเรื่องการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจริยธรรมตามที่ครูผู้สอนต้องการ เพราะการพำสอนเพียงอย่างเดียวโดยที่ผู้เรียนไม่ได้เห็นหรือตระหนักถึงความสำคัญย่อมจะไม่เกิดผล ดังที่ สุรธวัช ศรีธวัช (2521: 45-46) ได้กล่าวถึงการสอนจริยศึกษาเพื่อให้คนเกิดคุณธรรมให้เป็นคนดีนั้น วิธีสอนหรือกิจกรรม ควรเร้าให้เด็กคอย สอนให้เด็กเกิดความรู้ ความเชื่อ และยอมรับไปปฏิบัติจริง ๆ องค์ประกอบที่จะทำให้นักเรียนปฏิบัติยอมรับอยู่กับการจูงใจให้อยากทำ ดังนั้น การสอนจริยศึกษาที่เป็นไปได้คือ การสอนแบบสืบสอบ การสอนแบบแก้ปัญหา และการสอนแบบกิจกรรม นอกจากนี้ผลการวิจัยของ วิริยะ บุญยะนิวาสน์ (2523: 54) ยังพบว่า หลังจากการสอนจริยธรรมโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบธรรมดาแล้วพบว่า นักเรียนที่สอนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพัฒนาการทัศนคติทางจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังจากสอนไปแล้ว 1 เดือน ทัศนคติทางจริยธรรม

ของนักเรียนทั้งสองกลุ่มยังคงเดิม เท่ากับหลังการสอนใหม่ ๆ และกลุ่มที่สอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ยังคงสูงกว่าที่สอนด้วยวิธีธรรมดา นอกจากนี้ ทิศนา แคมมณี (2521: 16-17) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาโดยยึดหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ไว้ด้วยว่าวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้การเรียนการสอนจริยศึกษาประสบผลได้ดีคือ

. . . ครูใช้คำถามเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนคิด คำถามที่ต่อเนื่องจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดต่อเนื่องจนสามารถหาคำตอบได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้น ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมตัดสินใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ไม่ว่าจะเป็นในขณะที่เรียนจริยศึกษา หรือการเรียนในวิชาอื่น ๆ เป็นการฝึกทักษะการตัดสินใจในสถานการณ์จริง นอกเหนือจากการตัดสินใจในสถานการณ์ที่ครูสร้างขึ้นในการเรียนการสอนจริยศึกษา จะทำให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของการเรียนจริยศึกษายิ่งขึ้น . . .

ในเรื่องของการกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (2518: 142-144) ได้กำหนดบทบาทของครูไว้ประการหนึ่งคือ

. . . เปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้บอกผู้แสดงนำ เสียทุกกรณีในการเรียน มาเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม สนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยและผู้แนะให้นักเรียนมีหลัก รู้จักวิธีที่จะศึกษาค้นคว้า และเลือกทางของตนเองได้โดยไม่มีกำบังคับให้เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอิสระอย่างมีเหตุผล . . .

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า บทบาทที่สำคัญของครูก็คือบทบาทในด้านการสอน ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในแนวทางที่ครูจะมีใช้เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่จะเป็นผู้กระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และรู้จักการค้นคว้าแสวงหาความรู้ และนอกเหนือจากบทบาทในการสอนแล้ว ครูจะต้องมีบทบาทอื่น ๆ เช่น บทบาทในการเป็นผู้บรมแนะแนวนักเรียนในด้านศีลธรรมจรรยา ซึ่งงานวิจัยของโอซากาเว (Osakwe 1981: 2056-A) ได้พบว่า ครูจะต้องอยู่ในฐานะที่จะต้องเป็นผู้นำในการโต้แย้งอภิปราย โดยครูเป็นผู้มีทักษะในการตัดสินใจ และความสามารถในการกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาจริยธรรมไปสู่ขั้นที่สูงขึ้นด้วย

เรื่องที่ครูสอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียน มีความเห็นว่าเป็นปัญหาปานกลางคือ เรื่องความร่วมมือของครูและนักเรียนในการจัดกิจกรรมจริยศึกษาน้อยเกินไป ตรงกับผลการวิจัยของ วันดี วัฒนาประสิทธิ์ (2518: 55) ที่พบว่าความร่วมมือในกิจกรรมชุมนุม

เป็นปัญหาปานกลาง แต่เมื่อเปรียบเทียบค่าที (t-test) ของความคิดเห็นของครูผู้สอนกับนักเรียนในเรื่องดังกล่าว พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าที่มากกว่า + 1.96) จึงอาจเป็นไปได้ว่าในเรื่องนี้ครูผู้สอนมีความเห็นว่าการจัดกิจกรรมจริยศึกษาได้รับความร่วมมือจากครูผู้สอนวิชาอื่น ๆ ไม่ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะตามสภาพความเป็นจริงที่พบจะเห็นว่าครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ต้องเป็นผู้รับผิดชอบดูแลในเรื่องกิจกรรมจริยศึกษาที่จัดขึ้นทั้งของวิชาที่ตนเองสอนอยู่ และของโรงเรียนด้วย เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา การพานักเรียนไปตอบปัญหาทางจริยศึกษาในฐานะตัวแทนของโรงเรียน ตลอดจนต้องดูแลนักเรียนในกิจกรรมนั้น ๆ ตามลำพังเสมอ ไม่ค่อยได้รับการช่วยเหลือจากครูคนอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้อาจจะส่งผลไปถึงเรื่องของการศึกษานอกสถานที่ ที่พบว่า เป็นปัญหาระดับปานกลางตามความคิดเห็นของครูผู้สอนด้วย ที่เป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยมีความคิดว่าเป็น เพราะครูทุกคนต่างมีหน้าที่ในเรื่องกิจกรรม และมีความรับผิดชอบกิจกรรมที่ตนเองทำอยู่แล้ว นอกจากนั้นความสนใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมจริยศึกษาก็มีไม่เท่าที่ควรเช่นกัน ทั้งนี้อาจเป็น เพราะเวลานักเรียนไม่เต็มใจและไม่ค่อยเห็นความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมจริยศึกษา เนื่องจากข้อค้นพบจากข้อเสนอแนะของนักเรียนในการวิจัยครั้งนี้พบว่า นักเรียนมีความเห็นว่าตนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดกิจกรรมจริยศึกษา ดังนั้นกิจกรรมที่ครูจัดจึงไม่อยู่ในความสนใจของนักเรียนที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมด้วยนัก

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทเรียนดีขึ้น เพราะได้ลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้ผลที่ได้ตามมาอีกประการหนึ่งคือ ฝึกให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความสามัคคี และรู้จักการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างทำกิจกรรม เป็นต้น ส่วนประโยชน์สำหรับครูนั้น กิจกรรมช่วยแก้ปัญหาการเรียนการสอนได้ เช่น ใช้การอภิปรายถึงปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมในสังคมปัจจุบัน การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ ตลอดจนการไปศึกษานอกสถานที่ ทั้งยังเป็นการทำให้นักเรียนมีความเข้าใจวิชานี้ดีขึ้น และกระตือรือร้นในการเรียนวิชานี้มากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะสามารถเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเต็มใจ เห็นความสำคัญ มีความสนุกที่จะเข้าร่วมและลงมือปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ๆ ดังนั้นข้อที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ควรคำนึงก็คือ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เขาสนใจอย่างแท้จริง ตั้งแต่การร่วมกันคิด การดำเนินงาน จนกระทั่งเสร็จกิจกรรมนั้น โดยที่ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการ เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำ ผลที่ได้รับนอกจากวิชาความรู้แล้ว ยังช่วย

ให้นักเรียนได้ฝึกหัดตนเองในด้านต่าง ๆ อันจะได้นำไปใช้เมื่อเขาจบการศึกษาไปแล้วด้วย ซึ่งข้อเสนอแนะของ จิตรา พงษ์ภักจมงคล (2517: 91) ได้เสนอแนะต่อครูสังคัมศึกษาไว้ว่า ครูควรพยายามจัดบทเรียนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงของสังคัมปัจจุบัน และการจัดกิจกรรมนั้นครูควรจัดให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนส่วนใหญ่ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมความสามัคคีในสังคัมด้วย เช่น การอภิปราย โต้เถียง การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การศึกษานอกสถานที่ การทำงานเป็นกลุ่ม การพัฒนาชุมชน และการจัดนิทรรศการต่าง ๆ เป็นต้น สำหรับความร่วมมือจากครูผู้สอนวิชาอื่น ๆ ในเรื่องกิจกรรมนั้น สิ่งที่ครูผู้สอนวิชาสังคัมศึกษา ส.402 ควรจะตระหนักถึงก็คือ การมีมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานหรือเพื่อนครูด้วยกันนั่นเอง ผู้บริหารเองก็นับว่าสำคัญในการชี้แจงให้ครูในโรงเรียนทุกคนตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องจริยศึกษาที่จะให้แก่ นักเรียนว่า การอบรมสั่งสอนนักเรียนในเรื่องจริยศึกษานั้น มิใช่หน้าที่ของครูผู้สอนจริยศึกษาแต่เพียงผู้เดียว แต่เป็นความรับผิดชอบของครูทุกคนที่จะอบรมสั่งสอนและหาวิธีการที่จะให้นักเรียนได้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงามร่วมกัน ดังที่ มนัส รัตนติลก ฅ ภูเก็ต (2521: 17) กล่าวว่า ในการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้มีจริยธรรมที่ดีงามนั้น ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของครูศีลธรรมแต่ผู้เดียว เพราะการเรียนการสอนจริยศึกษานั้นมิได้ทุกโอกาส และสัมพันธ์กับทุกวิชา ดังนั้นผู้บริหารการศึกษา ครูอาจารย์ทุกท่านต้องร่วมมือกับผู้ปกครอง ฝึกรอบรมสั่งสอนติดตามนักเรียนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งต้องอาศัยการปฏิบัติกิจกรรมและการฝึกฝนสร้างเสริมคุณธรรมที่พึงปรารถนาอยู่เสมอจนกระทั่งกลายเป็นนิสัย แนวความคิดนี้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในการสอนจริยศึกษาของ เกลียวพันธ์ ขจรผดุงกิตติ (2523: 99-101) ซึ่งได้เสนอแนะว่า

. . . การสอนจริยศึกษาไม่ควรจำกัดอยู่ในเฉพาะชั่วโมงของวิชานี้เท่านั้น แต่น่าจะมีการสอดแทรกอยู่ในทุกวิชา ทุกโอกาสทุกวาระ ทุกอริยาบท เท่าที่จะทำได้ อย่างเหมาะสม ครูควรหาวิธีตีความสิ่งที่เป็นนามธรรมให้สามารถนำมาปฏิบัติได้ และพยายามไม่ให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าการกำลังถูกสอนหรือสั่ง โดยใช่วิธีการตูดซึมวัฒนธรรมตามธรรมชาติ (Cultural Osmosis) เช่น การสอนโดยให้ตัวอย่างให้นักเรียนปฏิบัติ หรือให้ใช้ความคิดของตนเอง และเคลือบแฝงแง่คิด แง่ปฏิบัติทางศีลธรรมเข้าไปในประสบการณ์ทุกอย่างของเด็ก ทั้งในและนอกชั้นเรียน . . .

นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องชี้แจงให้ครูทุกคนตระหนักถึงคุณลักษณะประการหนึ่งที่ครูทั่วไปพึงมี นอกจากบทบาทของผู้สอนในห้องเรียนแล้ว นอกห้องเรียนก็มีส่วนสำคัญที่จะต้องเกี่ยวข้องกับเพื่อนครู โดยให้การช่วยเหลือร่วมมือในการทำงานร่วมกับครูคนอื่น ๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์

คือนักเรียนด้วย ผู้บริหารก็ควรจะช่วยสนับสนุนการจัดกิจกรรมดังกล่าวด้วยการให้การสนับสนุนทางการเงิน การออกจดหมายราชการติดต่อเชิญวิทยากร หรือขอความสะดวกในการจัดทัศนศึกษา ฯลฯ ถ้าผู้บริหารให้ความสนใจและให้บริการแก่ครูเป็นอย่างดี ครูย่อมจะเกิดกำลังใจและมีความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนจรรยาวิชาให้ดีขึ้นกว่าเดิม

ด้านสื่อการเรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนในเรื่องขนาดแคลนอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนจรรยาวิชา เป็นปัญหาระดับปานกลาง ซึ่งต่างจากการวิจัยของ อารยา เกษมณี (2518: 54) ที่พบว่าปริมาณอุปกรณ์ที่โรงเรียนมีอยู่ในการใช้สอนวิชาศีลธรรม เป็นปัญหามาก จึงเห็นได้ว่าปริมาณอุปกรณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่ครูผู้สอนและนักเรียนในการประกอบการเรียนการสอนจรรยาวิชามีพอสมควรไม่ถึงกับขาดแคลนมาก อาจจะเป็นเพราะช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการจัดหาอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

แต่ในเรื่องของอุปกรณ์การสอนที่ทางโรงเรียนมีอยู่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันนั้น ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียน มีความเห็นว่าเป็นปัญหามานกลาง แต่เมื่อเปรียบเทียบค่าที (t-test) ของความคิดเห็นของครูผู้สอนกับนักเรียนในเรื่องดังกล่าว พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ค่าที่มากกว่า ± 1.96) ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 เห็นว่าอุปกรณ์ที่มีอยู่พอสมควรไม่ถึงกับขาดแคลนมากนัก ยังไม่ทันสมัยพอที่จะใช้สอนจรรยาวิชา และไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ป็นจริงพอที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง จึงต่างจากที่นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาน้อยกว่า

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อุปกรณ์การสอนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเรียนการสอนมาก เพราะช่วยทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น และกระตือรือร้นต่อการเรียนมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะอุปกรณ์การสอนที่ทันสมัย เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันจะช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนทันสมัยและเข้าใจดียิ่งขึ้น ทั้งนักเรียนสามารถนำการเรียนรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง เพราะอุปกรณ์การสอนที่ครูผู้สอนนำมาใช้ไม่ห่างไกลจากที่นักเรียนได้พบเห็นอยู่ ดังที่ชานาญ นิสารัตน์¹ (2512: 10-41) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอนศีลธรรมไว้ว่า

การสอนศิลปะธรรมนั้นควรจะสอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนให้มีประสบการณ์ตรงให้มากที่สุด และใช้อุปกรณ์การสอนให้มากที่สุด ดังนั้น สิ่งที่ควรแก้ไขเพิ่มเติมคือ ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดงบประมาณเพื่อจัดหาสื่อการสอนให้ทันสมัยและมีมากขึ้น บรรณารักษ์ประจำห้องสมุดของโรงเรียนควรได้จัดหาหนังสือใหม่ ๆ และมีคุณภาพมาไว้ในห้องสมุดมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีความเห็นอีกว่า ครูผู้สอนควรจะมีส่วนแก้ไขปัญหาด้านอุปกรณ์การสอน โดยรู้จักใช้วัสดุอุปกรณ์ชนิดที่หาง่าย ประหยัด แต่มีประโยชน์ในการเรียนรู้ได้อย่างดีมาใช้ในการสอน เช่น ขาวจากหนังสือพิมพ์ วารสาร จุลสาร ขององค์การ บริษัท หรือตามวัดต่าง ๆ ที่ให้เปล่าแก่ประชาชน รวมทั้งการยกตัวอย่าง เรื่องราวที่ใกล้ตัวนักเรียน มา เป็นสื่อการเรียนการสอนด้วย ครูผู้สอนอาจจะให้นักเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตสื่อการสอนโดยอาศัยคำแนะนำจากครูศิลปศึกษาภายในโรงเรียนในการช่วยเหลือในเรื่อง เทคนิคการจัดทำ เรื่องของการยืมอุปกรณ์เกี่ยวกับจริยศึกษาภายในกลุ่มโรงเรียนก็ เป็นการแก้ปัญหา เกี่ยวกับอุปกรณ์การเรียนการสอนได้ทางหนึ่ง อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับจริยศึกษาควรจัดตั้งศูนย์บริการสื่อการสอน เพื่อให้บริการเกี่ยวกับด้านนี้โดยตรงในการช่วยเหลือเรื่องสื่อการเรียนการสอนให้กับครูผู้สอนอีกทางหนึ่งด้วย

ด้านการวัดและการประเมินผล

ในเรื่องของการไม่มีการติดตามผลพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างเพียงพอ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 และนักเรียนมีความเห็นว่าเป็นปัญหาระดับปานกลาง ตรงกับผลการวิจัยของ อารยา เกษมณี (2518: 48) และ วันดี วัฒนาประสิทธิ์ (2518: 45) ที่พบว่า การติดตามผล การเรียนการสอนวิชาศิลปะธรรม เป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เช่นกัน ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า ปัญหาสำคัญในด้านการวัดผลและการประเมินผลอย่างหนึ่ง คือ โอกาสที่จะสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนได้อย่างสม่ำเสมอ เนื่อง เพราะครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 มีชั่วโมงสอนเพียง สัปดาห์ละ 2 คาบ จึงไม่มีเวลาและโอกาสที่จะทำเช่นนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็น ว่า ถ้าครูทุกคนในโรงเรียนให้ความร่วมมือกันดูแลและอบรมให้นักเรียนปฏิบัติตนในเรื่องที่ถูกที่ควร ไม่ปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนหรือครูสังคมศึกษาฝ่ายเดียว ก็จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัย มีความเห็น ว่า ในการวัดผลประเมินผลวิชาจริยศึกษา ควรใช้วิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสังเกต พฤติกรรมในระหว่างที่นักเรียนทำกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนด้วย มิใช่วัดโดยใช้การทดสอบ ภาคทฤษฎีเพียงอย่างเดียว และคะแนนภาคปฏิบัติก็ควรจะมีอัตราส่วนเท่า ๆ กับคะแนนในภาค ทฤษฎีด้วย เพราะ " เรื่องของการสอนจริยศึกษานั้น มิใช่การสอนเพื่อให้เด็กท่องจำได้ จะต้อง

สอนให้เด็กรู้จักการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ และยอมรับสิ่งเหล่านั้นว่าเหมาะสมที่จะยึดถือเป็นค่านิยมของเราหรือไม่ เมื่อนักเรียนนำไปปฏิบัติแล้ว ก็ต้องมีการติดตามผลเป็นระยะ ๆ (ก่อนสวัสดิภาพิชัย อ่างถึงใน กรมสามัญศึกษา 2523: 9-10) นอกจากนี้ ควรมีการหาวิธีการพัฒนา เทคนิควิธีที่จะวัดพฤติกรรมของผู้เรียนได้อย่างได้ผล เพราะเมื่อสภาวะแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของคนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ด้วยเหตุนี้เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินจึงต้องอาจมีการพิจารณา เป็นกรณีเฉพาะ และใช้หลายอย่างประกอบกัน ซึ่งในเรื่องนี้ มิลินทร์ สำเภารเงิน (2524: 152-153) ได้เสนอแนะในการวิจัยไว้ว่า การประเมินผลทางด้านจริยธรรมควรที่จะ

1. พิจารณาเลือกพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ต้องการประเมิน ให้คำจำกัดความในลักษณะที่เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้
2. สร้างเครื่องมือที่สามารถวัดพฤติกรรมในข้อ 1. ซึ่งแบ่งได้เป็น
 - 2.1 การวัดเชิงปริมาณ (Formal Procedures) ได้แก่แบบทดสอบปรนัย เช่น เลือกตอบ มาตรฐานส่วนประมาณค่า สถานการณ์สมมุติ
 - 2.2 การวัดเชิงคุณภาพ (Informal Procedures) ได้แก่ การสังเกต การสอบถาม สัมภาษณ์ การตรวจผลงานนักเรียน เช่น การเขียนเรื่อง การวาดภาพ การศึกษาจากรายงานของผู้ปกครองและของครู การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของนักเรียน ในขณะที่เล่น ขณะไปทัศนศึกษา และขณะทำกิจกรรมอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าถ้ามีการประเมินพฤติกรรมของครูด้วย อาจจะช่วยให้การสอนจริยศึกษาได้ผลดีขึ้น เพราะพฤติกรรมของครูในขณะที่สอนและไม่สอน มีส่วนสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียน เป็นอย่างมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. กระทรวงศึกษาธิการควรจะนำผลการวิจัยทางด้านจริยศึกษามาใช้เพื่อปรับปรุงการผสมผสานจริยศึกษา เข้าไปในหลักสูตรในระดับต่าง ๆ
2. กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำตำราเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ไว้เป็นหลัก พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการเขียนตำราเรียนวิชานี้ให้มากขึ้น โดยมีการประกวดหรือให้ทุนอุดหนุน

เพื่อจะได้มีหนังสือที่ดีและเหมาะสมสำหรับใช้ในการเรียนการสอน ตลอดจนมีหนังสือที่ผลิตออกมาอย่างหลากหลายให้ผู้สอนและผู้เรียนสามารถที่จะเลือกใช้ได้มากขึ้น

3. กระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ ให้มีจำนวนเพียงพอและแจกจ่ายให้ทั่วถึง ได้แก่ เอกสาร เสนอแนะเกี่ยวกับเทคนิควิธีสอน การใช้วัสดุ อุปกรณ์ กิจกรรม ตลอดจนความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับจริยศึกษา เพื่อเป็นแนวทางแก่ครูผู้สอน

4. กระทรวงศึกษาธิการควรมีโครงการอบรมครูผู้สอนจริยศึกษา เป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงเรียน

1. ผู้บริหารควรจัดครูผู้มีความรู้ในวิชาจริยศึกษา เข้าสอน และควรส่งเสริมให้ครูได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในสาขาวิชาที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสอนวิชานี้

~~2.~~ ผู้บริหารควรจัดชั่วโมงสอนหรือมอบหมายงานอื่นให้ครูผู้สอนให้เหมาะสม เพื่อที่จะได้มีเวลาว่างพอที่จะเตรียมการสอนและการจัดกิจกรรม ตลอดจนการจัดตารางสอนควรมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้สามารถจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยศึกษาได้

~~3.~~ ผู้บริหารควรอำนวยความสะดวกในการจัดหาอุปกรณ์การสอน หรืออุปกรณ์สื่อทัศนะต่าง ๆ เช่น การยืมภาพยนตร์มาฉายประกอบการสอน การออกหนังสือราชการเพื่อเชิญบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นวิทยากร นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการศึกษานอกสถานที่ เพราะเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดี

4. โรงเรียนควรปรับปรุงหลักสูตรและการสอนวิชาต่าง ๆ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตรจริยศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะทางด้านจริยธรรมต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

5. โรงเรียนควรเป็นสื่อกลางที่ตระหว่างชุมชน สังคม และโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม การรู้จักบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน การรู้จักเสียสละให้แก่ประโยชน์ส่วนรวม สิ่งเหล่านี้จะเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านจริยธรรมให้แก่เด็ก

6. ผู้บริหารควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันของครูจากสาขาวิชาต่าง ๆ เพราะการศึกษาวิชาจริยศึกษามีความเกี่ยวข้องกับทุกสาขาวิชา การได้มีโอกาสปรึกษาและทำงานร่วมกัน จะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องของ การจัดกิจกรรม การอบรมสั่งสอน และการติดตามผล

7. โรงเรียนมัธยมศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์วัฒนธรรม ควรจะมีบทบาทในเรื่องการช่วยเหลือค่านิยมคุณธรรมในการเรียนการสอนจริยศึกษาให้มากขึ้นด้วย

8. โรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน หรือ เขตการศึกษาเดียวกัน ควรร่วมกันจัดอบรมสัมมนาครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 บ่อยครั้งมากขึ้น เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402

1. ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ควรใช้เทคนิควิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่จะช่วยเพิ่มความสนใจ ความเข้าใจ ตลอดจนการจัดกิจกรรมควรให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วม และควรจัดให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอันจะนำไปใช้เป็นประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน

2. ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ควรใช้สื่อการเรียนการสอนให้มากขึ้น และเหมาะสมกับเนื้อหา โดยพยายามผลิตสื่อการสอนซึ่งอาจให้นักเรียนมีส่วนร่วม หรือขอยืมจากสถานที่ต่าง ๆ เพื่อมาใช้ประกอบในการเรียนการสอนวิชานี้

3. ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ควรเป็นสมาชิกของสมาคมวิชาชีพครู สมาคมสังคมศาสตร์ หรือสมาคมอื่น ๆ ตลอดจนเป็นสมาชิกวารสารทางการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพของตนให้สูงขึ้น

4. ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ส.402 ควรเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมา เป็นส่วนช่วยในการเรียนการสอนจริยศึกษาด้วย เพื่อเป็นการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนจริยศึกษา

5. ครูจำเป็นต้องติดต่อกับผู้ปกครองอยู่เสมอ เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนร่วมกัน

6. จัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง เช่น พาไป วัดฟังพระธรรม เทศนา ชมศิลปวัตถุโบราณ การบำเพ็ญตน กิจกรรม เหล่านี้จะ เป็นการส่งเสริม พัฒนาการทางจริยธรรมได้ดี

7. ครูควรรู้บทบาทและหน้าที่ของตน เป็นอย่างดี ดังนั้นความประพฤติและการปฏิบัติงาน ของครู ควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก เพื่อให้คำสอนของครูมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีความหมาย สร้างความศรัทธาในตัวเด็ก ครูควรประพฤติและทำตน เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้นำมา เป็น แบบอย่างการประพฤติปฏิบัติของตน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษบทบาทของวิทยาลัยครูในการช่วยพัฒนาหรือส่งเสริมจริยศึกษา
2. ควรมีการศึกษาวิจัยการ เรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา 'ส.402 ในโรงเรียนใน ส่วนภูมิภาค
3. การวิจัยควรใช้เทคนิคหลายอย่างประกอบกัน เช่น การสัมภาษณ์ การใช้แบบ สอบถาม การสังเกตการสอนของครู เป็นต้น เพื่อจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย